

LUKKEDE FAMILIER

Handlemuligheder, når familier med udsatte børn ikke vil samarbejde med kommunen

Udgivet af: Socialministeriet
Juni 2011

KOLOFON

Af Socialministeriet

Juni, 2011

Pjecen er alene udgivet elektronisk

Socialministeriet

Holmens Kanal 22

1060 København K

T: 33 92 93 00

INDHOLD

Indledning	4
Hvad kan jeg gøre, hvis der underrettes et barn, hvor familien efterfølgende afviser alle henvendelser (ikke møder op til aftaler, ikke lukker op ved besøg mv.)?	5
Hvordan kan jeg få oplysninger om barnet, hvis familien ikke vil samarbejde?	6
Hvor langt kan jeg gå for at sikre familiens samarbejde i forbindelse med en børnefaglig undersøgelse?	9
Familiens voksne har en truende adfærd, når jeg besøger hjemmet - hvad kan jeg gøre?	10
Hvilke former for støtte til barnet kan iværksættes uden forældrenes samtykke, og hvornår kan det ske?	11
Der er ikke grundlag for en tvangsfjernelse, men familien nægter at samarbejde - hvad kan kommunen gøre?	13
Her kan du finde mere information og få gratis rådgivning	14

Indledning

Som sagsbehandler er det svært at stå i den situation, hvor man er bekymret for, om et barn har behov for særlig støtte, men hvor familien ikke vil indgå i et samarbejde om at afdække barnets behov.

Der er en lang række spørgsmål, man i den situation kan have behov for få afklaret. Denne pjece har til formål at svare på de af spørgsmålene, der handler om, hvilke rammer lovgivningen opstiller for handlemulighederne i den situation. Pjecen henvender sig primært til kommunale sagsbehandlere på børne- og ungeområdet.

Pjecen tager udgangspunkt i Lov om social service (serviceloven), Lov om retssikkerhed og administration på det sociale område (retssikkerhedsloven) og Vejledning om særlig støtte til børn og unge og deres familie (vejledning nr. 3 til lov om social service).

Pjecen er bygget op om nogle af de kernespørgsmål, man som sagsbehandler kan stå overfor, hvis familien afviser at samarbejde, og der gives svar med udgangspunkt i lovgivningen. Flere af spørgsmålene har overlappende svar - derfor går nogle af svarene igen i flere afsnit. Det betyder, at hvert afsnit kan læses for sig uden krydshenvisninger.

Hvad kan jeg gøre, hvis der er bekymring for et barn, hvor familien efterfølgende afviser alle henvendelser (ikke møder op til aftaler, ikke lukker op ved besøg mv.)?

- I nogle særlige situationer har fagfolk behov for at tale om et barns/en ungs situation, inden forældrene inddrages. SSD-samarbejdet (Skole-, Sundhedspleje og Dagtilbuds-samarbejdet) giver skole, skolefritidsordning, fritidshjem, sundhedspleje, dagtilbud og myndigheder, der løser opgaver vedrørende udsatte børn og unge, adgang til indbyrdes at udveksle oplysninger om konkrete børns og unges rent private forhold (personlige og familiemæssige omstændigheder) uden at forældrene samtykker.

Dette gælder i kun situationer, hvor udvekslingen er nødvendig for det tidlige forebyggende samarbejde. Drøftelsen skal afklare, om en konkret bekymring for et barn/en ung skal give anledning til et særligt tiltag over for barnet eller den unge.

Find mere information om SSD-samarbejdet i Servicestyrelsens pjece *"Dialog om tidlig indsats – udveksling af oplysninger i det tværfaglige SSD-samarbejde og fagpersoners underretningspligt"*, der findes her:

<http://shop.servicestyrelsen.dk/products/dialog-om-tidlig-indsats>

- Kommunen må på baggrund af foreliggende oplysninger herefter vurdere, om der er behov for at gennemføre en børnefaglig undersøgelse efter servicelovens § 50, hvilket giver flere muligheder for at indhente information. I den situation skal forældrene herefter inddrages.

Relevant lovgivning:
Servicelovens § 49a stk. 1, § 50
Vejledning nr. 3, punkt 263 ff., 271 ff.

Hvordan kan jeg få oplysninger om barnet, hvis familien ikke vil samarbejde?

- **Oplysninger, der kan indhentes inden en børnefaglig undersøgelse**
I nogle særlige situationer har fagfolk behov for at tale om et barns/ens situation, inden forældrene og barnet/den unge inddrages. SSD-samarbejdet (Skole-, Sundhedspleje og Dagtilbuds-samarbejdet) giver skole, skolefritidsordning, fritidshjem, sundhedspleje, dagtilbud og myndigheder, der løser opgaver vedrørende udsatte børn og unge, adgang til indbyrdes at udveksle oplysninger om konkrete børns og unges rent private forhold (personlige og familiemæssige omstændigheder).

Dette gælder i kun situationer, hvor udvekslingen er nødvendig for det tidlige forebyggende samarbejde. Drøftelsen skal afklare, om en konkret bekymring for et barn/en ung skal give anledning til et særligt tiltag over for barnet eller den unge.

Eksempel

(fra pjecen "Dialog om tidlig indsats")

En SFO-pædagog er bekymret for Clara fra 3. klasse. Clara har tre mindre søskende. Clara har til opgave at aflevere to af sine søskende i børnehaven om morgenen og hente dem om eftermiddagen, når hun går fra SFO. Hendes mindste lillesøster bliver passet hjemme hos forældrene. Forældrene har ikke arbejde.

Clara fortæller indimellem om, at hun skal skynde sig hjem, fordi hun skal hjælpe med at købe ind og lave mad. SFO-pædagogen ser stort set aldrig Claras forældre, der kun meget sjældent kommer i SFO'en. Clara er tit alene, og hun isolerer sig fra de andre børn. Hun har sjældent legeaftaler, og hun har næsten aldrig legekammerater med hjemme hos sig selv.

Handling:

SFO-pædagogen drøfter sin bekymring med sin leder og med Claras klasselærer. De er i tvivl om hvilken indsats, der kan være behov for. SFO-pædagogen skal tale med Claras forældre og fortælle dem om sin bekymring for Clara. SFO-pædagogen skal inddrage forældrene i overvejelserne omkring behovet for en tværfaglig drøftelse og skal forsøge at få deres samtykke til en sådan drøftelse. SFO-pædagogen forsøger at få kontakt til Claras forældre flere gange både skriftligt og telefonisk. De svarer ikke på henvendelserne.

SFO-pædagogen vil i den situation kunne drøfte barnets forhold med andre relevante fagpersoner inden for SSD-samarbejdet uden forældrenes samtykke. Det kunne eksempelvis være Claras klasselærer, en skolepsykolog, en socialrådgiver samt den sundhedsplejerske, der har aflagt besøg hos familien. På mødet kan de drøfte rent private forhold om Claras personlige og familiemæssige omstændigheder. Den tværfaglige drøftelse skal føre til en afklaring af, om der er grund til at antage, at Clara har behov for særlig støtte, og om SFO-pædagogen derfor skal underrette kommunens socialforvaltning.

Find mere information om SSD-samarbejdet i Servicestyrelsens pjece "*Dialog om tidlig indsats – udveksling af oplysninger i det tværfaglige SSD-samarbejde og fagpersoners underretningspligt*", der findes her:

<http://shop.servicestyrelsen.dk/products/dialog-om-tidlig-indsats>

- Kommunen må på baggrund af foreliggende oplysninger herefter vurdere, om der er behov for at gennemføre en børnefaglig undersøgelse efter servicelovens § 50, hvilket giver flere muligheder for at indhente information. I den situation skal forældrene og barnet/den unge herefter inddrages.

Relevant lovgivning:

Servicelovens § 49a stk. 1, § 50
Vejledning nr. 3, punkt 263 ff., 271 ff.

- **Oplysninger, der kan indhentes *under* en undersøgelse**

For at sikre det bedst mulige udbytte af en børnefaglig undersøgelse og et godt grundlag for det fremtidige samarbejde mellem familien og kommunen skal kommunen som udgangspunkt aktivt søge at opnå dialog og samarbejde med forældrene om undersøgelsen. Kommunen skal således altid søge at opnå forældremyndighedsindehaverens accept af undersøgelsen og dens formål, selvom der ikke er tale om et formelt samtykkekrav.

- Kommunen kan *uden* forældrenes og den unge over 15 års samtykke:
 - Indhente de nødvendige eksisterende oplysninger til brug for den børnefaglige undersøgelse. Begrebet *eksisterende oplysninger* dækker både oplysninger, som allerede er nedskrevne, og oplysninger i form af viden hos de personer, der har med barnet, den unge eller familien at gøre.
 - Indhente nye udtalelser fra f.eks. daginstitutionspersonale, læger, privatpersoner eller andre, der allerede har kendskab til barnet og barnets forhold.
- Der kan ikke foretages nye undersøgelser af barnet eller den unge hos f.eks. læge eller psykolog. Er der ikke givet samtykke, kan sådanne undersøgelser kun gennemføres efter servicelovens § 51.
- Forvaltningsmyndigheder, der udfører opgaver inden for det sociale område, er under særligt restriktive regler i forhold til videregivelse af følsomme oplysninger omfattet af persondatalovens §§ 7 – 8 til andre forvaltningsmyndigheder eller til private. Reglerne fremgår af persondatalovens § 8, stk. 3. De særlige regler for videregivelse af

følsomme oplysninger gælder bl.a. for socialforvaltningen i kommunen. De særlige regler har fx betydning, hvis socialforvaltningen har behov for at videregive følsomme oplysninger omfattet af persondatalovens §§ 7- 8 til en privatpraktiserende læge eller til en anden forvaltningsmyndighed fx statsforvaltningen.

- Efter persondatalovens § 8, stk. 3, kan en forvaltningsmyndighed inden for det sociale område videregive følsomme oplysninger, hvis videregivelsen sker for at varetage interesser, der klart overstiger hensynet til de interesser, der begrunder hemmeligholdelse – herunder hensynet til den, oplysningen angår. Denne mulighed for videregivelse kaldes *værdispringsreglen*. Videregivelse efter denne bestemmelse kan fx ske, hvis de sociale myndigheder har mistanke om vold eller andre overgreb mod børn og i den forbindelse ønsker at kontakte andre myndigheder, såsom sygehuse, politi mv. for at beskytte børnene.

Relevant lovgivning:

Service洛vens § 50

Retssikkerhedslovens § 11 c.

Persondatalovens § 8

Vejledning nr. 3, punkt 271 ff.

Hvor langt kan jeg gå for at sikre familiens samarbejde i forbindelse med en børnefaglig undersøgelse?

- Formålet er at sikre det bedst mulige udbytte af den børnefaglige undersøgelse efter servicelovens § 50 og et godt grundlag for de fremtidige samarbejdsrelationer mellem familien og kommunen. Derfor skal udgangspunktet for den børnefaglige undersøgelse altid være, at kommunen aktivt skal gå i dialog og samarbejde med forældrene. Kommunen skal derfor altid søge at opnå forældremyndighedsindehaverens accept af undersøgelsen og dens formål, selvom der ikke er et formelt samtykkekrav.
- I særlige tilfælde er det dog ikke muligt at indlede et positivt samarbejde med forældremyndighedsindehaveren. Der kan også være tilfælde, hvor det vil være *særligt* besværligt eller meget tidskrævende. Det kan f.eks. være, hvis den ene af forældremyndighedsindehavernes bopæl ikke er kendt, og vedkommende ikke har kontakt med barnet, eller hvis forældremyndighedsindehaveren afviser eller ikke besvarer kommunens forsøg på dialog. I sådanne tilfælde kan kommunen undtagelsesvist gennemføre den børnefaglige undersøgelse på trods af, at der helt eller delvist mangler samarbejde med forældremyndighedsindehaveren.
- Hvis forældremyndighedsindehaveren *ikke* samarbejder om undersøgelsen, er det ikke umiddelbart muligt, at kommunen placerer barnet eller den unge på en institution eller indlægger barnet/den unge på et sygehus, mens undersøgelsen står på. Servicelovens § 51 giver dog mulighed for dette uden forældrenes og den unge over 15 års samtykke, når det må anses for nødvendigt for at afgøre, om der er åbenbar risiko for alvorlig skade på barnets eller den unges udvikling eller sundhed. Dette forudsætter dog, at børn og unge-udvalget træffer afgørelsen.
- Servicelovens § 51 tager alene sigte på de situationer, hvor det er nødvendigt at få afklaret, om der er åbenbar risiko for alvorlig skade på et barns eller en ungs sundhed eller udvikling, og ikke i de situationer, hvor kommunen allerede har tilstrækkelige oplysninger til at vurdere, om der er grundlag for en anbringelse.
- Når undersøgelsen er afsluttet, dvs. når barnets eller den unges tilstedeværelse på institutionen eller sygehuset ikke længere er nødvendig for at sikre undersøgelsens gennemførelse, skal barnet eller den unge hjem til forældrene. Bestemmelsen giver således ikke adgang til at beholde barnet eller den unge på undersøgelsesstedet, mens kommunen udarbejder sin redegørelse om undersøgelsens resultater. Hvis det på baggrund af undersøgelsen vurderes, at der er grundlag for en øjeblikkelig anbringelse, kan formanden for børn og unge-udvalget træffe en midlertidig afgørelse om anbringelse uden for hjemmet.

Relevant lovgivning:

Servicelovens §§ 50, 51

Vejledning nr. 3, punkt 271 ff, 352 ff.

Familiens voksne har en truende adfærd, når jeg besøger hjemmet - hvad kan jeg gøre?

- Når børn og unge-udvalgets afgørelser efter servicelovens §§ 51, 58 og 63, § 68, stk. 2 og § 68 a skal fuldbyrdes, har kommunen adgang til forældremyndighedens indehavers bolig uden retskendelse. Børn og unge-udvalgets afgørelse udgør et tilstrækkeligt grundlag for, at kommunen kan få adgang til hjemmet uden retskendelse. Repræsentanterne fra kommunen skal legitimere sig, når de ankommer til hjemmet.
- Kommunen kan bede politiet være til stede i disse situationer. Henvendelsen til politiet bør så vidt muligt ske skriftligt, eventuelt ledsaget af et udskrift af børn og unge-udvalgets protokol vedrørende afgørelsen. Kommunen kan også bede om, at politiet ikke optræder i uniform eller anvender politibiler, hvis dette ud fra en konkret vurdering vurderes at være en fordel.

Relevant lovgivning:

Serviceovens § 64

Vejledning nr. 3, punkt 339, 352, 358, 409 ff.

Hvilke former for støtte til barnet kan iværksættes uden forældrenes samtykke, og hvornår kan det ske?

- Kommunen skal altid træffe afgørelse om iværksættelse af foranstaltninger, når det er af væsentlig betydning for barnets/den unges behov for støtte.
- Som hovedregel skal afgørelser træffes med samtykke fra forældremyndighedsindehaveren, samt i nogle tilfælde fra den unge over 15 år selv. Der er dog en række undtagelser, jf. nedenfor.
- Det er muligt at foretage en *børnefaglig undersøgelse* efter servicelovens § 50 uden samtykke fra forældremyndighedsindehaveren og den unge over 15 år.
- I de tilfælde hvor forholdene anses for så alvorlige, at undersøgelsen er nødvendig for at afgøre, om der er åbenbar risiko for alvorlig skade på barnets eller den unges sundhed eller udvikling, kan børn og unge-udvalget efter servicelovens § 51 *beslutte at gennemføre en undersøgelse under ophold på institution* eller indlægge barnet eller den unge på sygehus. Dette kan gøres uden samtykke fra forældremyndighedsindehaveren og den unge over 15 år.
- Kommunen har mulighed for uden forældrenes og den unge over 15 års samtykke at træffe afgørelse om foranstaltninger i form af ophold i dagtilbud mv. (jf. § 52, stk. 3, nr. 1), behandling af barnets eller den unges problemer (jf. § 52, stk. 3, nr. 3), og udpegning af en fast kontaktperson (jf. § 52, stk. 3, nr. 6). Kommunen skal vurdere, at det er formålstjenligt at iværksætte en foranstaltning på trods af modstanden fra forældremyndighedsindehaveren. Det forudsættes, at foranstaltningen er af væsentlig betydning for barnets/den unges særlige behov for støtte.
- Kommunen skal træffe afgørelse om *ungepålæg* over for børn eller unge i alderen 12-17 år, som har adfærdsmæssige problemer eller udviser negativ adfærd, der udgør en risiko for barnets eller den unges udvikling, og hvor det ikke umiddelbart er muligt at imødegå denne risiko gennem frivilligt samarbejde med barnet eller den unge (jf. servicelovens § 57 b). Afgørelsen om ungepålæg kan træffes uden forældremyndighedsindehaverens samtykke.
- Kommunen skal træffe afgørelse om *forældrepålæg*, hvis forældremyndighedsindehaveren ikke lever op til sit forældreansvar i en sådan grad, at barnets eller den unges udvikling er i fare (jf. servicelovens § 57 a). Et forældrepålæg er et specificeret, fremadrettet krav om en eller flere konkrete opgaver og pligter, som indehaverne af forældremyndigheden skal påtage sig. Forældrepålæg er en pålagt foranstaltning i modsætning til frivillige foranstaltninger. Der er derfor en række betingelser, som skal være opfyldt, før der kan meddeles et forældrepålæg. Hvis forældre *ikke* efterlever et forældrepålæg, skal kommunen træffe afgørelse om, at pålægget ikke er efterlevet. Det betyder, at forældre ikke vil få udbetalt børnefamilieydelse.

- Efter servicelovens § 63 kan der træffes beslutning om *lægelig undersøgelse og behandling* for en livstruende sygdom, uden at der foreligger samtykke fra indehaveren af forældremyndigheden.
- Kommunen kan gennemføre en *tvangsanbringelse* (jf. servicelovens § 58), hvis der foreligger åbenbar risiko for alvorlig skade på barnets eller den unges sundhed eller udvikling. Ved sundhed forstås i denne sammenhæng barnets eller den unges almentilstand, ikke blot helbredsmæssige forhold, men også andre forhold af betydning for barnets eller den unges trivsel.

Eksempel

(fra pjecen "Guide til anbringelse uden samtykke")

Anbringelse af spædbarn, hvor 5 ældre søskende i forvejen var anbragt
Anbringelse af seks måneder gammel dreng.

Forældrene var samboende, men ikke gift. Moderen havde forældremyndigheden over drengen. I Ankestyrelsen vurderede vi, at drengen ligesom sine øvrige fem søskende ville blive fejludviklet hjemme hos moderen.

Vi lagde vægt på, at moderen ikke havde kunnet give de fem øvrige børn tilstrækkelig omsorg og pleje i dagligdagen og sikre dem den tryghed, forudsigelighed og stimulation, som børnene havde brug for. Vi henviste til, at de øvrige fem søskende alle manglede sociale færdigheder og havde alvorlige følelsesmæssige skader på grund af manglende omsorg i hjemmet. Flere af de ældre søskende fremstod som behandlingskrævende.

Vi lagde endvidere vægt på, at det ikke havde været muligt at etablere et samarbejde med moderen omkring den lille dreng, og at moderen ikke havde reageret på kommunens breve og indkaldelser til møder.

Det fremgik af sagen, at moderen ikke havde ønsket at komme med oplysninger om sønnen, og at han formentlig var født hjemme. Forældrene havde levet afsondret, og de øvrige søskende havde været afskåret fra anden kontakt – herunder skolegang. Endvidere havde en af de ældre søskende sukkersyge, og forældrene var udeblevet fra kontroller mv. Som dokumentation i sagen blev der brugt tidligere afgørelser fra Ankestyrelsen samt domme fra Østre Landsret vedrørende de øvrige søskende, desuden psykologiske undersøgelser, lægeudtalelser samt undersøgelsesrapporter fra børnerådgivning vedrørende de øvrige søskende. Endelig blev der henvist til underretning fra kommunens børnerådgivning, kommunens breve til forældrene om indkaldelser til møder og kommunens journalnotat af samtale med moderen.

Find yderligere information i Ankestyrelsens publikation "*Guide til Anbringelse uden samtykke - Eksempler fra Ankestyrelsens praksis*". Den kan downloades her:

http://www.ast.dk/Page_Pic/pdf/Guide_om_anbringelse_uden_samtykke_27_11_2008_13_30_04_03_2009_14_34.pdf

Relevant lovgivning:

Servicelovens §§ 52, 56, 57 a, 57 b, 58, 63
Vejledning nr. 3, punkt 339, 352, 358, 409 ff.

Der er ikke grundlag for en tvangsfjernelse, men familien nægter at samarbejde - hvad kan kommunen gøre?

- Som hovedregel skal afgørelser træffes med samtykke fra forældremyndighedsindehaveren samt i nogle tilfælde fra den unge selv. Der er dog en række undtagelser, jf. nedenfor.
- Kommunen har mulighed for uden forældrenes og den unge over 15 års samtykke at træffe afgørelse om foranstaltninger i form af ophold i dagtilbud mv. (jf. § 52, stk. 3, nr. 1), behandling af barnets eller den unges problemer (jf. § 52, stk. 3, nr. 3), og udpegning af en fast kontaktperson (jf. § 52, stk. 3, nr. 6). Kommunen skal vurdere, at det er formålstjenligt at iværksætte en foranstaltning på trods af modstanden fra forældremyndighedsindehaveren. Det forudsættes, at foranstaltningen er af væsentlig betydning for barnets/den unges særlige behov for støtte.
- Kommunen skal træffe afgørelse om *ungepålæg* over for børn eller unge i alderen 12-17 år, som har adfærdsmæssige problemer eller udviser negativ adfærd, der udgør en risiko for barnets eller den unges udvikling, og hvor det ikke umiddelbart er muligt at imødegå denne risiko gennem frivilligt samarbejde med barnet eller den unge (jf. servicelovens § 57 b). Afgørelsen om ungepålæg kan træffes uden forældremyndighedsindehaverens samtykke.
- Kommunen skal træffe afgørelse om *forældreplæg*, hvis forældremyndighedsindehaveren ikke lever op til sit forældreansvar i en sådan grad, at barnets eller den unges udvikling er i fare (jf. servicelovens § 57 a). Et forældreplæg er et specificeret, fremadrettet krav om en eller flere konkrete opgaver og pligter, som indehaverne af forældremyndigheden skal påtage sig. Forældreplæg er en pålagt foranstaltning i modsætning til frivillige foranstaltninger. Der er derfor en række betingelser, som skal være opfyldt, før der kan meddeles et forældreplæg. Hvis forældre *ikke* efterlever et forældreplæg, skal kommunen træffe afgørelse om, at pålægget ikke er efterlevet. Det betyder, at forældre ikke vil få udbetalt børnefamilieydelse.
- Efter servicelovens § 63 kan der træffes beslutning om *lægelig undersøgelse og behandling* for en livstruende sygdom, uden at der foreligger samtykke fra indehaveren af forældremyndigheden.

Relevant lovgivning:

Servicelovens §§ 56, 57 a, 57 b, 63
Vejledning nr. 3, 339, 352, 358

Her kan du finde mere information og få gratis rådgivning

VISO

VISO er den nationale Videns- og Specialrådgivningsorganisation inden for det sociale område og specialundervisningen.

VISO tilbyder gratis rådgivning og udredning til landets kommuner, borgere, institutioner og tilbud, når den rette ekspertise ikke findes i kommunen. VISO kan således hjælpe med rådgivning eller udredning i personsager. Desuden tilbyder VISO rådgivning og opkvalificering af kommunerne i forhold til en afgrænset gruppe af borgere med ens problemstilling.

www.servicestyrelsen.dk/viso

SISO

SISO er det landsdækkende videnscenter for Sociale Indsatser ved Seksuelle Overgreb mod børn.

SISO tilbyder gratis konsulentbistand og rådgivning til fagfolk og kommuner. SISO henvender sig især til faggrupper, der involveres i det konkrete arbejde, når der er sket seksuelle overgreb eller mistanke herom - såvel i kommuner som i dag- og døgninstitutioner, opholdssteder, familiepleje og øvrige organisationer. SISO beskæftiger sig dels med de sociale indsatser før, under og efter et egentligt sagsforløb i forhold til barnet, familien og fagpersonerne og dels med de forebyggende indsatser. SISOs generelle arbejdsfelter er rådgivning, metodeudvikling, vidensindsamling, erfaringsopsamling, netværksskabelse og formidling.

www.siso-boern.dk

Socialministeriet
Holmens Kanal 22
1060 København K
Tlf. 33 92 93 00
sm@sm.dk
www.sm.dk